

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

આદુરામ

વિ.

મુકના અને અન્યો

ઓક્ટોબર ૮, ૨૦૦૪

[ન્યાયમૂર્તિ પસાયત અને ન્યાયમૂર્તિ સી.કે. ઠક્કર]

દંડ સંહિતા, ૧૮૬૦ – કલમ ૩૦૪ ભાગ-૨ સાથે વંચાણે લેતાં કલમ ૧૪૮, ૧૪૯ અને ૩૪૧ – ખૂન – અભિયોજન – મૃતકને સંખ્યાબંધ ઈજાઓ – પરંતુ મુખ્ય અંગો પર નહિ – ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા કલમ ૩૦૨ અન્વયેના ગુન્હા સબબ તકસીરવારી – ઉચ્ચ ન્યાયાલયે તકસીરવારીમાં કલમ ૩૦૪ ભાગ હેઠળનો ફેરફાર કર્યો અને કસ્ટડી દરમ્યાન ભોગવી ચુકેલ કારાવાસ જેટલી સજા કરી – અપીલ થતાં, ઠેરવાયું: તકસીરવારી કલમ ૩૦૪ ભાગ-૨ મુજબ ફેરવવાની થાય છે – આથી, હકીકતો નજર સમક્ષ રાખતાં કસ્ટડી દરમ્યાનના છ વર્ષનો કારાવાસ ન્યાયના અંત્યો હાંસલ કરશે.

સજા કરવી – સિદ્ધાંતો – ઠરવાયું : સજા કરવા માટે પ્રમાણસરતાનો સિદ્ધાંત અનુસરવો જોઈએ – હકીકતોના માળખા પર આધાર રાખી કાયદાએ સુધારાત્મક કે નિવારક ચંત્રાવલી અપનાવવી રહી – સમાજની શાંતિ પર થનારી અસરો પર વિચાર કર્યા સિવાય સજા લાગૂ પાડવી વાસ્તવમાં નિરર્થક કવાયત બની રહે.

એક તરફ માહિતી આપનાર અને મૃતક તથા બીજી તરફ આરોપીઓ વચ્ચે ઉગ્ર બોલાચાલી થઈ હતી. આરોપીઓએ મૃતકને ઘેરી લીધો હતો અને લાકડીઓ તથા કુહાડીઓ વડે તેને માર મારવાનું શરૂ કર્યું હતું, જેના પરિણામે તેનું ઘટનાસ્થળે જ મૃત્યુ થયું હતું. તબીબી પુરાવા મુજબ, મૃતકના શરીર પર અનેક જગ્યાએ હાડકાં તૂટી જવાની ઈજાઓ થઈ હતી પરંતુ તે શરીરના મહત્વના અંગો પર નહોતી. મહત્વના અંગો પરની ઈજાઓ સામાન્ય પ્રકારની હતી. સાક્ષીઓની જુબાની અને શરીર પરની અનેક ઈજાઓને ધ્યાનમાં રાખીને, નીચલી અદાલતે આરોપીઓને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ સાથે કલમ ૧૪૯, ૧૪૮ અને ૩૪૧ હેઠળ દોષિત ઠેરવ્યા હતા. વડી અદાલતે સજામાં ફેરફાર કરીને તેને કલમ ૩૦૪ ભાગ-૧ સાથે કલમ ૧૪૯, ૧૪૮ અને ૩૪૧ હેઠળ બદલી દીધી હતી, કારણ કે ઈજાઓ મહત્વના અંગો પર નહોતી અને મહત્વના અંગો પરની ઈજાઓ સામાન્ય પ્રકારની હતી. જેલની સજા ઘટાડીને અત્યાર સુધી ભોગવેલા સમયગાળા જેટલી કરવામાં આવી હતી. આથી, માહિતી આપનાર અને રાજ્ય દ્વારા આ બે અપીલો દાખલ કરવામાં આવી છે.

અપીલનો નિકાલ કરતા, અદાલતે નીચે મુજબ ઠરાવ્યું:

ઠરાવ્યું: ૧. વડી અદાલતે તકસીરવારીમાં ફેરફાર કરવા માટે પર્યાપ્ત કારણો નોંધ્યા છે. ઈજાઓની સંખ્યા હંમેશા ગુનાનું સ્વરૂપ નક્કી કરતી નથી. તે કયા હથિયારનો ઉપયોગ થયો છે, શરીરના કયા ભાગ પર ઈજાઓ કરવામાં આવી છે અને ઈજાઓનું સ્વરૂપ કેવું છે તેના પર નિર્ભર રહેશે. વધુમાં, હુમલો ઉગ્ર બોલાચાલી દરમિયાન કરવામાં આવ્યો હોય તેમ જણાય છે. તેમ હોવાથી, તકસીરવારી અંગે વડી અદાલતના દ્રષ્ટિકોણમાં કોઈ ગંભીર ખામી જણાતી નથી. વાસ્તવમાં, આ કેસ ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૪ ભાગ-૨ હેઠળ આવે છે.

૨.૧. સજા કરવાની પદ્ધતિનો અમલ કરતી વખતે, કાયદાએ હકીકતોના આધારે સુધારાત્મક તંત્ર અથવા ડર () અપનાવવો જોઈએ. સજાની પ્રક્રિયા કુશળ ફેરફાર દ્વારા જ્યાં કડક હોવી જોઈએ ત્યાં કડક અને જ્યાં દયાની જરૂર હોય

ત્યાં દયા સાથે સંતુલિત હોવી જોઈએ. દરેક કેસની હકીકતો અને આપેલા સંજોગો, ગુનાનું સ્વરૂપ, જે રીતે તેનું આયોજન અને અમલ કરવામાં આવ્યો હોય તે રીત, ગુનો કરવા પાછળનો હેતુ, આરોપીનું વર્તન, વપરાયેલા હથિયારોનું સ્વરૂપ અને અન્ય તમામ સંબંધિત સંજોગો એવા મહત્વના તથ્યો છે જે વિચારણાના ક્ષેત્રમાં આવે છે.

મહેશ વિરુદ્ધ મધ્યપ્રદેશ રાજ્ય, (૧૯૮૭) ૨ એસ.સી.આર. ૭૧૦, નો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

૨.૨. અપૂરતી સજા લાદવા માટેની અયોગ્ય સહાનુભૂતિ ન્યાય પ્રણાલીને વધુ નુકસાન પહોંચાડશે અને કાયદાની અસરકારકતામાં જનતાનો વિશ્વાસ ઓછો કરશે; સમાજ આવા ગંભીર જોખમો હેઠળ લાંબો સમય ટકી શકતો નથી. તેથી, ગુનાનું સ્વરૂપ અને તે જે રીતે આચરવામાં આવ્યો હોય તે રીત વગેરેને ધ્યાનમાં રાખીને યોગ્ય સજા ફટકારવી એ દરેક અદાલતની ફરજ છે.

સેવક પેરુમલ વગેરે વિરુદ્ધ તમિલનાડુ રાજ્ય, એ.આઈ.આર. (૧૯૯૧) એસ.સી. ૧૪૬૩, પર આધાર રાખવામાં આવ્યો.

૨.૩. ફોજદારી કાયદો સામાન્ય રીતે દરેક પ્રકારના ગુનાહિત આચરણની દોષિતતા અનુસાર જવાબદારી નક્કી કરવામાં પ્રમાણસરતાના સિદ્ધાંતને વળગી રહે છે. તે સામાન્ય રીતે ન્યાયાધીશને દરેક કેસમાં સજા નક્કી કરવા માટે નોંધપાત્ર વિવેકબુદ્ધિની મંજૂરી આપે છે, જેનો હેતુ સંભવતઃ એવી સજાની પરવાનગી આપવાનો છે જે દરેક કેસની વિશેષ હકીકતો દ્વારા ઉદ્ભવતી દોષિતતાની સૂક્ષ્મ બાબતોને પ્રતિબિંબિત કરી શકે. ન્યાયાધીશો મૂળભૂત રીતે એ વાતની પુષ્ટિ કરે છે કે સજા હંમેશા ગુનાને અનુરૂપ હોવી જોઈએ; છતાં વ્યવહારમાં સજા મોટે ભાગે અન્ય બાબતો દ્વારા નક્કી કરવામાં આવે છે. ક્યારેક સજાને યોગ્ય ઠેરવવા માટે અપરાધીની સુધારાત્મક જરૂરિયાતો રજૂ કરવામાં આવે છે. ક્યારેક તેને સમાજથી દૂર રાખવાની ઈચ્છા, અને ક્યારેક તેના ગુનાના કરુણ પરિણામોને પણ ધ્યાનમાં લેવાય છે. અનિવાર્યપણે આ બાબતો સજાના આધાર તરીકે 'યોગ્ય ન્યાય' (t) થી વિચલનનું કારણ બને છે અને દેખીતા અન્યાયના

કિસ્સાઓ ઊભા કરે છે જે ગંભીર અને વ્યાપક હોય છે. પરંતુ વાસ્તવમાં, જે બાબતો સજા ગુનાના પ્રમાણમાં ન હોય ત્યારે તેને ગેરવાજબી બનાવે છે તેનાથી તદ્દન અલગ, સમાન રીતે અપ્રમાણસર સજાના કેટલાક અત્યંત અનિચ્છનીય વ્યવહાર પરિણામો પણ આવે છે.

૨.૪. દરેક કેસની હકીકતો અને સંજોગોને યોગ્ય ધ્યાનમાં લીધા પછી, ગુના માટે ફટકારવામાં આવતી ન્યાયી અને ઉચિત સજા નક્કી કરવા માટે, ગુનો જે સંજોગોમાં આચરવામાં આવ્યો હોય તેવા ગંભીર અને હળવા પરિબળો તથા સંજોગોને અદાલતે ખરેખર સંબંધિત પરિસ્થિતિઓના આધારે નિષ્પક્ષ રીતે સૂક્ષ્મતાથી સંતુલિત કરવા જોઈએ.

ડેનિસ કાઉન્સિલ એમસીજી ડોથા વિરુદ્ધ કેલિફોર્નિયા રાજ્ય, ૪૦૨ યુ.એસ. ૧૮૩: ૨બી.એલ.ડી. ૨ડી ૭૧૧, નો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

૨.૫. સામાજિક વ્યવસ્થા પર તેની અસરનો વિચાર કર્યા વિના સજા લાદવી એ ઘણા કિસ્સાઓમાં વાસ્તવમાં નિર્ણયક ક્વાયત હોઈ શકે છે. ગુનાની સામાજિક અસર, દા.ત. જ્યાં તે મહિલાઓ વિરુદ્ધના ગુનાઓ, ધાડ, અપહરણ, જાહેર નાણાંની ઉચાપત, દેશદ્રોહ અને નૈતિક અધોગતિ અથવા નૈતિક પતન સાથે સંકળાયેલા અન્ય ગુનાઓ હોય જે સામાજિક વ્યવસ્થા અને જાહેર હિત પર મોટી અસર કરે છે, તેને નજરઅંદાજ કરી શકાય નહીં અને તે આપમેળે અનુકરણીય સજાની માંગ કરે છે. આવા ગુનાઓના સંદર્ભમાં માત્ર સમય વીતી જવાના કારણે અલ્પ સજા લાદીને ઉદાર વલણ અપનાવું અથવા વધુ પડતી સહાનુભૂતિ દર્શાવવી તે લાંબા ગાળે પરિણામની દ્રષ્ટિએ વિપરીત અસર કરનારું અને સામાજિક હિતની વિરુદ્ધ હશે, જેની સંભાળ લેવાની અને સજાની પદ્ધતિમાં જ વણાયેલા ડર () ના તત્વ દ્વારા તેને મજબૂત કરવાની જરૂર છે.

૨.૬. પ્રસ્તુત કેસમાં, પૃષ્ઠભૂમિની હકીકતો અને કેસની વિશેષ લાક્ષણિકતાઓને ધ્યાનમાં લેતા, છ વર્ષની કેદની સજા ન્યાયના હેતુને પૂર્ણ કરશે.

ફોજદારી અપીલીય હુકમત: ફોજદારી અપીલ નં. ૬૪૬/૧૯૯૯

રાજસ્થાન ઉચ્ચ ન્યાયાલયના ક્રિ. નં. ૪૬૦/૧૯૯૬ માં તા. ૧૧.૦૨.૧૯૯૮ રોજના ચુકાદા અને હુકમ માંથી.

ક્રિ.અ. નં. ૬૪૬/૧૯૯૯ માં અપીલકર્તા વતી બી.ડી. શર્મા.

ક્રિ.અ. નં. ૬૪૭/૧૯૯૯ માં અપીલકર્તા વતી સુશ્રી મધુરિમા તાતિયા અને અરૂણેશ્વર ગુપ્તા.

સામાવાળાઓ વતી સુશીલ કુમાર જૈન, સુશ્રી પ્રતિભા જૈન, એચ.ડી. થાન્વી, સરદ સિંઘાનિયા, રામ નિવાસ અને આલોક બચાવત.

ક્રિ.અ. નં. ૬૪૬/૧૯૯૯ માં સામાવાળા વતી સુશ્રી મધુરિમા તાતિયા અને અરૂણેશ્વર ગુપ્તા.

ન્યાયાલયનો ચુકાદો ન્યાયમૂર્તિ અરિજીત પસાયત દ્વારા જાહેર કરવામાં આવ્યો.

આપણા દેશમાં જ્યાં મોટી સંખ્યામાં લોકો ગરીબી રેખા નીચે જીવે છે, ત્યાં પાકનો થોડો જથ્થો પણ નાશ પામવો, તે પણ ઘણા કિસ્સાઓમાં પ્રાણીઓ દ્વારા, તે બાબત ઝઘડાઓ અને અચૂકપણે જાનહાનિ તરફ દોરી જાય છે. આ સામાન્ય રીતે પૂર્વ આયોજિત હોતા નથી અને સ્થળ પર જ આક્રોશ વધે છે, શારીરિક બળનો ઉપયોગ થાય છે અને જ્યાં સુધીમાં સમજણ પાછી આવે, ત્યાં સુધીમાં નુકસાન થઈ ગયું હોય છે. પડોશીઓ અથવા મિત્રો અને સંબંધીઓ પણ અસ્તિત્વમાં રહેલા સૌહાર્દને ભૂલી જાય છે, અને પશુવૃત્તિ હાવી થઈ જાય છે. પ્રસ્તુત કેસ આ પ્રકારના કેસોની શ્રેણીમાં આવે છે.

આ બે અપીલો પરસ્પર સંકળાયેલી છે જે જોધપુર સ્થિત રાજસ્થાન વડી અદાલતની વિભાગીય પીઠ (ડિવિઝન બેન્ચ) દ્વારા આપવામાં આવેલા એક જ ચુકાદા વિરુદ્ધ નિર્દેશિત છે. વાદગ્રસ્ત ચુકાદા દ્વારા વડી અદાલતે ૫ સામાવાળાઓની ભારતીય દંડ સંહિતા, ૧૮૬૦ (ટૂંકમાં 'આઈ.પી.સી.') ની કલમ ૩૦૨ સાથે કલમ ૧૪૯ અને ૧૪૮, ૩૪૧ હેઠળની તકસીરવારી બદલીને આઈ.પી.સી. ની કલમ ૩૦૪ ભાગ-૧ સાથે કલમ ૧૪૯, ૧૪૮ અને ૩૪૧ કરી હતી. ફોજદારી અપીલ નંબર ૬૪૬/૧૯૯૯ માહિતી આપનાર દ્વારા દાખલ કરવામાં આવી છે, જ્યારે ફોજદારી અપીલ નંબર ૬૪૭/૧૯૯૯ રાજસ્થાન રાજ્ય દ્વારા દાખલ કરવામાં આવી છે.

પાંચ સામાવાળાઓને (જેમને હવે પછી 'આરોપી' તરીકે સંબોધવામાં આવશે) નીચલી અદાલત દ્વારા ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ સાથે કલમ ૧૪૯ અને ૧૪૮, ૩૪૧ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનાઓ માટે દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા હતા. પ્રથમ ગુના માટે આપવામાં આવેલી આજીવન કેદની સજાને બદલે, વડી અદાલતે જેલની સજાને અત્યાર સુધી ભોગવેલા સમયગાળા સુધી મર્યાદિત કરી હતી, જે આશરે ૩ વર્ષ હતી. આરોપીઓએ વડી અદાલત સમક્ષ આ ઘટનાના બનવા અંગે ગંભીરતાથી વિરોધ કર્યો ન હતો. તેમણે માત્ર એવી દલીલ કરી હતી કે આ ગુનો કલમ ૩૦૨ સાથે કલમ ૧૪૯ હેઠળ આવરી લેવાતો નથી.

હકીકતલક્ષી પાસાઓનો સંક્ષિપ્ત સંદર્ભ લેવો જરૂરી રહેશે.

૯.૩.૧૯૯૫ના રોજ બકરાં દ્વારા પાકને થયેલા નુકસાનના નજીવા મુદ્દે એક તરફ અદુ રામ-માહિતી આપનાર (ફોજદારી અપીલ નંબર ૬૪૬/૧૯૯૯

માં અપીલકર્તા) અને પૂરા રામ (જેમને હવે પછી 'મૃતક' તરીકે સંબોધવામાં આવશે) તથા બીજી તરફ આરોપીઓ વચ્ચે ઉગ્ર બોલાચાલી થઈ હતી. માહિતી આપનારના જણાવ્યા અનુસાર, જ્યારે તેમણે જોયું કે આરોપી છોલાના બકરાંએ પાકનો કેટલોક હિસ્સો નષ્ટ કર્યો છે, ત્યારે ઉગ્ર બોલાચાલી થઈ હતી અને સામાવાળા-આરોપીઓએ મૃતકને જાનથી મારી નાખવાના ઇરાદા સાથે ઘેરી લીધો હતો, લાકડીઓ અને કુહાડીઓ વડે તેને માર મારવાનું શરૂ કર્યું હતું જેના પરિણામે તેનું ઘટનાસ્થળે જ મૃત્યુ થયું હતું. પોલીસ મથકે માહિતી નોંધાવવામાં આવી હતી અને તપાસ હાથ ધરવામાં આવી હતી અને તે પૂર્ણ થયા પછી આરોપનામું રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું.

ફરિયાદ પક્ષના કેસને પુષ્ટિ આપવા માટે ચૌદ સાક્ષીઓની તપાસ કરવામાં આવી હતી. જ્યારે બીજી તરફ આરોપીઓએ એવો બયાવ લીધો હતો કે તેમને મૃતકની લાશ તેમના ખેતરમાં મળી આવી હતી અને તેમણે જ તેની હત્યા કરી છે તેવી શંકા સાથે તેમને સંડોવી દેવામાં આવ્યા છે. નીચલી અદાલતે ચક્ષુદ્રષ્ટા સાક્ષીઓ એટલે કે રૂપારામ (ફરિયાદપક્ષે સાક્ષી નં. ૧), પ્રહલાદ (ફરિયાદપક્ષે સાક્ષી નં. ૫) અને લાતા (ફરિયાદપક્ષે સાક્ષી નં. ૧૧) ના પુરાવા પર વિશ્વાસ મૂક્યો હતો. એ નોંધવું જરૂરી છે કે પોસ્ટમોર્ટમ કરનાર ડોક્ટરે (ફરિયાદપક્ષે સાક્ષી નં. ૨) અનેક ફેક્ટર સહિત ૩૪ ઈજાઓ શોધી કાઢી હતી. તે મુજબ, નીચલી અદાલતે ઉપર જણાવ્યા મુજબ તકસીરવારી નોંધી હતી. વડી અદાલતે એ હકીકત નોંધી હતી કે ફેક્ટરની તમામ ઈજાઓ હાથ અને શરીરના અન્ય બિન-મહત્વના ભાગો પર જોવા મળી હતી અને માથા પર કોઈ ગંભીર

ઈજા નહોતી. માથા પરની તમામ ઈજાઓ સામાન્ય પ્રકારની હતી. તે અનુસાર, તકસીરવારી બદલીને આઈ.પી.સી. ની કલમ ૩૦૪ ભાગ-૧ કરવામાં આવી હતી. ટ્રાયલ દરમિયાન જે સમય પસાર થયો હતો તેને ધ્યાનમાં લઈને, જેલની સજાને ભોગવેલા સમયગાળા સુધી ઘટાડવામાં આવી હતી. ૨,૦૦૦ રૂપિયાનો દંડ વધારીને ૧૦,૦૦૦ રૂપિયા કરવામાં આવ્યો હતો. એવો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો કે જો ફટકારવામાં આવેલ દંડ જમા કરવામાં આવે, તો તે મૃતકની વિધવાને વળતર તરીકે ચૂકવવો.

અપીલકર્તાઓ વતી વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે તકસીરવારીમાં ફેરફાર અસમર્થનીય () છે. કોઈ પણ સંજોગોમાં, સજાને અત્યાર સુધી ભોગવેલા સમયગાળા સુધી મર્યાદિત કરવી એ સ્પષ્ટપણે અતાર્કિક છે. બીજી તરફ, સામાવાળા-આરોપીઓના વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે શરીરના કોઈ પણ મહત્વના અંગ પર ઈજા જોવા મળી નથી. શરીરના વિવિધ ભાગો પર થયેલી ઈજાઓ સ્પષ્ટપણે સૂચવે છે કે કોઈ ચોક્કસ (ગંભીર) ઈજા કરવાનો ઇરાદો નહોતો. વાસ્તવમાં, શરીરના મહત્વના અંગો પર માત્ર સામાન્ય પ્રકારની ઈજાઓ હતી.

વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે સમયનો લાંબો ગાળો વીતી ગયો હોવાને ધ્યાનમાં લેતા, લાદવામાં આવેલી જેલની સજા ઉચિત છે. એ બાબત તરફ પણ ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું હતું કે દંડની રકમ વધારીને મૃતકની વિધવાને વળતર ચૂકવવાના નિર્દેશ દ્વારા પ્રોસિક્યુશન પક્ષની ફરિયાદોનું નિવારણ કરવામાં આવ્યું છે.

જ્યાં સુધી તકસીરવારીમાં ફેરફારનો સંબંધ છે, અમને જણાય છે કે વડી અદાલતે તકસીરવારી બદલવા માટે પર્યાપ્ત કારણો નોંધ્યા છે. ઇજાઓની સંખ્યા હંમેશા ગુનાનું સ્વરૂપ નક્કી કરતી નથી. તે કયા હથિયારનો ઉપયોગ થયો છે, શરીરના કયા ભાગ પર ઇજાઓ કરવામાં આવી છે અને ઇજાઓનું સ્વરૂપ કેવું છે તેના પર નિર્ભર રહેશે. વધુમાં, હુમલો ઉગ્ર બોલાચાલી દરમિયાન કરવામાં આવ્યો હોય તેમ જણાય છે. તેમ હોવાથી, તકસીરવારી અંગે વડી અદાલતના ઢ્રજિકોણમાં કોઈ ગંભીર ખામી જણાતી નથી. વાસ્તવમાં, આ કેસ આઈ.પી.સી. ની કલમ ૩૦૪ ભાગ-૨ હેઠળ આવે છે.

કાયદો સામાજિક હિતોનું નિયમન કરે છે, પરસ્પર વિરોધી દાવાઓ અને માંગણીઓનું લવાદ તરીકે સમાધાન કરે છે. લોકોના જાન-માલની સુરક્ષા એ રાજ્યનું અનિવાર્ય કાર્ય છે, જે ફોજદારી કાયદાના માધ્યમથી પ્રાપ્ત કરી શકાય છે. નિઃશંકપણે, અહીં એક સાંસ્કૃતિક સંઘર્ષની સ્થિતિ છે જ્યાં 'જીવંત કાયદાએ' નવા પડકારોના જવાબ શોધવા જ જોઈએ અને અદાલતોએ આ પડકારોને પહોંચી વળવા માટે સજાની પદ્ધતિમાં ફેરફાર કરવાની જરૂર છે. કાયદા વિહિનતાનો ચેપ સામાજિક વ્યવસ્થાને નબળી પાડી શકે છે અને તેને ખંડેરમાં ફેરવી શકે છે. સમાજનું રક્ષણ અને ગુનાહિત પ્રવૃત્તિઓને નાબૂદ કરવી એ કાયદાનો ઉદ્દેશ્ય હોવો જોઈએ, જે યોગ્ય સજા લાદીને પ્રાપ્ત કરવો આવશ્યક છે. તેથી, 'વ્યવસ્થા'ના સ્થાપત્યના પાયાના પથ્થર તરીકે કાયદાએ સમાજ સામેના પડકારોનો સામનો કરવો જોઈએ. ફીડમેને તેમના પુસ્તક "લો ઇન ચેર્જિંગ સોસાયટી" માં જણાવ્યું છે કે, "ફોજદારી કાયદાની સ્થિતિ હંમેશા સમાજની

સામાજિક ચેતનાનું નિર્ણાયક પ્રતિબિંબ હોવી જોઈએ. તેથી, સજાની પદ્ધતિનો અમલ કરતી વખતે, કાયદાએ હકીકતોના આધારે સુધારાત્મક તંત્ર અથવા ડર () અપનાવવો જોઈએ. સજાની પ્રક્રિયા કુશળ ફેરફાર દ્વારા જ્યાં કડક હોવી જોઈએ ત્યાં કડક અને જ્યાં દયાની જરૂર હોય ત્યાં દયા સાથે સંતુલિત હોવી જોઈએ. દરેક કેસની હકીકતો અને આપેલા સંજોગો, ગુનાનું સ્વરૂપ, જે રીતે તેનું આયોજન અને અમલ કરવામાં આવ્યો હોય તે રીત, ગુનો કરવા પાછળનો હેતુ, આરોપીનું વર્તન, વપરાયેલા હથિયારોનું સ્વરૂપ અને અન્ય તમામ સંબંધિત સંજોગો એવા મહત્વના તથ્યો છે જે વિચારણાના ક્ષેત્રમાં આવે છે. ઉદાહરણ તરીકે, ઊંડી અંગત દુશ્મનાવટને કારણે થયેલી હત્યામાં મૃત્યુદંડની સજા કદાચ જરૂરી ન હોય, પરંતુ સંગઠિત ગુના કે નિર્દોષ લોકોની સામૂહિક હત્યામાં ડર પેદા કરવા માટે મૃત્યુદંડની સજા આપવી આવશ્યક બને છે. **મહેશ વિરુદ્ધ મધ્યપ્રદેશ રાજ્ય (૧૯૮૭) ૨ એસ.સી.આર. ૭૧૦** માં, આ અદાલતે મૃત્યુદંડની સજા ઘટાડવાનો ઈનકાર કરતા નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું:

જ્યારે આવા પુરાવાઓ અને આવા કૂર કૃત્યો સામે હોય, ત્યારે આરોપીને કાયદાની કઠોર સજામાંથી બચી જવા દેવો એ ન્યાયની મજાક સમાન ગણાશે. આરોપીને ઓછી સજા આપવી એ દેશની ન્યાય પ્રણાલીને શંકાના દાયરામાં લાવવા બરાબર હશે. સામાન્ય માણસ અદાલતો પરથી વિશ્વાસ ગુમાવી દેશે. આવા કિસ્સાઓમાં, તે સુધારાત્મક પરિભાષા કરતા ડર અથવા ધાકની ભાષાને વધુ સારી રીતે સમજે છે અને બિરદાવે છે.”

તેથી, અપૂરતી સજા લાદવા માટે અયોગ્ય સહાનુભૂતિ દર્શાવવી એ ન્યાય પ્રણાલીને વધુ નુકસાન પહોંચાડશે અને કાયદાની અસરકારકતામાં જનતાનો વિશ્વાસ નબળો પાડશે, અને સમાજ આવા ગંભીર જોખમો હેઠળ લાંબો સમય ટકી શકે નહીં. તેથી, ગુનાનું સ્વરૂપ અને તે જે રીતે આચરવામાં આવ્યો હોય તે વગેરે બાબતોને ધ્યાનમાં રાખીને યોગ્ય સજા ફટકારવી એ દરેક અદાલતની ફરજ છે. આ સ્થિતિ આ અદાલત દ્વારા **સેવકા પેરુમલ વગેરે વિરુદ્ધ તમિલનાડુ રાજ્ય**

(એ.આઇ.આર. ૧૯૯૧ એસ.સી. ૧૪૬૩) ના કેસમાં અત્યંત સ્પષ્ટતાપૂર્વક જણાવવામાં આવી હતી.

ફોજદારી કાયદો સામાન્ય રીતે દરેક પ્રકારના ગુનાહિત આચરણની દોષિતતા અનુસાર જવાબદારી નક્કી કરવામાં પ્રમાણસરતાના સિદ્ધાંતને વળગી રહે છે. તે સામાન્ય રીતે ન્યાયાધીશને દરેક કેસમાં સજા નક્કી કરવા માટે નોંધપાત્ર વિવેકબુદ્ધિની મંજૂરી આપે છે, જેનો હેતુ સંભવતઃ એવી સજાની પરવાનગી આપવાનો છે જે દરેક કેસની વિશેષ હકીકતો દ્વારા ઉદ્ભવતી દોષિતતાની સૂક્ષ્મ બાબતોને પ્રતિબિંબિત કરી શકે. ન્યાયાધીશો મૂળભૂત રીતે એ વાતની પુષ્ટિ કરે છે કે સજા હંમેશા ગુનાને અનુરૂપ હોવી જોઈએ; છતાં વ્યવહારમાં સજા મોટે ભાગે અન્ય બાબતો દ્વારા નક્કી કરવામાં આવે છે. ક્યારેક સજાને યોગ્ય ઠેરવવા માટે અપરાધીની સુધારાત્મક જરૂરિયાતો રજૂ કરવામાં આવે છે, તો ક્યારેક તેને સમાજથી દૂર રાખવાની ઈચ્છા, અને ક્યારેક તેના ગુનાના કરુણ પરિણામોને પણ ધ્યાનમાં લેવાય છે. અનિવાર્યપણે આ બાબતો સજાના

આધાર તરીકે 'યોગ્ય ન્યાય'ના સિદ્ધાંતથી વિચલનનું કારણ બને છે અને દેખીતા અન્યાયના કિસ્સાઓ ઊભા કરે છે જે ગંભીર અને વ્યાપક હોય છે.

ગુના અને સજા વચ્ચેની પ્રમાણસરતા એ એક એવું લક્ષ્ય છે જેનો સૈદ્ધાંતિક રીતે આદર કરવામાં આવે છે, અને ભલે કેટલીકવાર ભૂલભરેલી માન્યતાઓ પ્રવર્તતી હોય, તેમ છતાં સજા નક્કી કરવામાં તે એક પ્રબળ પ્રભાવ ધરાવે છે. તમામ ગંભીર ગુનાઓને સમાન કઠોરતાથી દંડિત કરવાની પ્રથા હવે સુસંસ્કૃત સમાજોમાં અજાણી છે, પરંતુ પ્રમાણસરતાના સિદ્ધાંતમાંથી આવું ધરમૂળથી વિચલન કાયદામાંથી માત્ર તાજેતરના સમયમાં જ અદ્રશ્ય થયું છે. અત્યારે પણ એકાદ ગંભીર ઉલ્લંઘન માટે અત્યંત કઠોર સજાઓ લાદવામાં આવે છે. કોઈપણ ગંભીર ગુના માટે મહત્તમ કઠોરતાના દંડથી ઓછું કંઈપણ હોય, તો તેને સહિષ્ણુતાના એવા માપદંડ તરીકે ગણવામાં આવે છે જે બિનજરૂરી અને અવિચારી છે. પરંતુ વાસ્તવમાં, જે બાબતો સજા ગુનાના પ્રમાણમાં ન હોય ત્યારે તેને ગેરવાજબી બનાવે છે તેનાથી તદ્દન અલગ, સમાન રીતે અપ્રમાણસર સજાના કેટલાક અત્યંત અનિચ્છનીય વ્યવહારુ પરિણામો પણ આવે છે.

દરેક કેસની હકીકતો અને સંજોગોને યોગ્ય રીતે ધ્યાનમાં લીધા પછી, ગુના માટે ફટકારવામાં આવતી ન્યાયી અને ઉચિત સજા નક્કી કરવા માટે, જે સંજોગોમાં ગુનો આચરવામાં આવ્યો હોય તેવા ગંભીર () અને હળવા () પરિબળો અને સંજોગોને અદાલતે ખરેખર સંબંધિત પરિસ્થિતિઓના આધારે નિષ્પક્ષ રીતે સૂક્ષ્મતાથી સંતુલિત કરવા જોઈએ. સંતુલન જાળવવાનું આવું કાર્ય ખરેખર એક મુશ્કેલ કામ છે. ડેનિસ કાઉન્સિલ એમસીજી ડોથા વિરુદ્ધ

કેલિફોર્નિયા રાજ્ય: ૪૦૨ યુ.એસ. ૧૮૩ માં ખૂબ જ યોગ્ય રીતે સૂચવવામાં આવ્યું છે કે, એવી કોઈ ભૂલરહિત () ફોર્મ્યુલા શક્ય નથી જે ગુનાની ગંભીરતાને અસર કરી શકે તેવા અસંખ્ય વિવિધ સંજોગોમાં ન્યાયી અને ઉચિત સજા નક્કી કરવા માટે વાજબી માપદંડ પૂરો પાડી શકે. એવી કોઈ પણ ભૂલરહિત ફોર્મ્યુલાની ગેરહાજરીમાં કે જે ગુનાની ગંભીરતાને ધ્યાનમાં લેવા માટેના વિવિધ સુસંગત સંજોગોનું યોગ્ય મૂલ્યાંકન કરવા માટે કોઈ વાજબી માપદંડ પૂરો પાડી શકે, દરેક કેસની હકીકતોમાં વિવેકબુદ્ધિપૂર્ણ નિર્ણય એ જ એકમાત્ર રસ્તો છે જેના દ્વારા આવા ન્યાયિક નિર્ણયને ન્યાયી રીતે અલગ પાડી શકાય છે.

સામાજિક વ્યવસ્થા પર તેની અસરનો વિચાર કર્યા વિના સજા લાદવી એ ઘણા કિસ્સાઓમાં વાસ્તવમાં નિર્રથક કવાયત હોઈ શકે છે. ગુનાની સામાજિક અસર, દા.ત. જ્યાં તે મહિલાઓ વિરુદ્ધના ગુનાઓ, ધાડ, અપહરણ, જાહેર નાણાંની ઉચાપત, દેશદ્રોહ અને નૈતિક અધોગતિ અથવા નૈતિક પતન સાથે સંકળાયેલા અન્ય ગુનાઓ હોય જે સામાજિક વ્યવસ્થા અને જાહેર હિત પર મોટી અસર કરે છે, તેને નજરઅંદાજ કરી શકાય નહીં અને તે આપમેળે અનુકરણીય સજાની માંગ કરે છે. આવા ગુનાઓના સંદર્ભમાં માત્ર સમય વીતી જવાના કારણે અલ્પ સજા લાદીને કોઈ પણ ઉદાર વલણ અપનાવવું અથવા વધુ પડતી સહાનુભૂતિ દર્શાવવી તે લાંબા ગાળે પરિણામની દ્રષ્ટિએ વિપરીત અસર કરનારું અને સામાજિક હિતની વિરુદ્ધ હશે, જેની સંભાળ લેવાની અને સજાની પદ્ધતિમાં જ વણાયેલા ડર (ડિટરન્સ) દ્વારા તેને મજબૂત કરવાની જરૂર છે.

પ્રસ્તુત કેસમાં, પૃષ્ઠભૂમિની હકીકતો અને કેસની વિશેષ લાક્ષણિકતાઓને ધ્યાનમાં લેતા, છ વર્ષની કેદની સજા ન્યાયના હેતુને પૂર્ણ કરશે. સામાન્ય રીતે, આઈ.પી.સી.ની કલમ ૩૦૪ ભાગ-૧ ને લગતા ગુના માટેની સજા વધુ હોય છે. પરંતુ આ એવો કેસ છે કે જે, કેસની હકીકતોના આધારે આઈ.પી.સી.ની કલમ ૩૦૪ ભાગ-૨ હેઠળ આવરી શકાય. જોકે આરોપીઓ તરફથી કોઈ અપીલ કરવામાં આવી નથી, પરંતુ તે દેખીતી રીતે સજામાં ઘટાડો થયો હોવાને કારણે છે. વધારેલ દંડની રકમ, જો હજુ સુધી જમા ન કરાવી હોય તો, આજથી બે મહિનાની અંદર જમા કરાવવાની રહેશે. જો દંડ જમા કરવામાં નહીં આવે, તો તેના બદલામાં બે વર્ષની સખત કેદની સજા ભોગવવાની રહેશે.

તદનુસાર અપીલોનો નિકાલ કરવામાં આવે છે.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.